

Novo nemško delovno pravo.

Dr. Stojan Bajič.

Nacijonalnosocijalistični preobrat v Nemčiji ni spremenil zgolj političnega ustroja, marveč je odjeknil globoko v vsem nemškem duhovnem življenju. Zatrjujoč, da se bori za pravo nemštvo zoper liberalizem, marksizem in materijalizem, je uspelo Hitlerju pokreniti mogočno gibanje, ki je zajelo vso Nemčijo in ki skuša ustvarjati novo na vseh poljih človeškega dejstvovanja.

Tudi v pravu uveljavljajo novi reformatorji svoje nazore in stremljenja. Prav posebno pomembno je to za delovno pravo, ker je Nemčija reševala socialno vprašanje doslej vedno s sredstvi zakonodaje in sicer v dveh smereh: predvojna Nemčija s svojim socialnim zavarovanjem, povojna pa s kolektivnimi pogodbami in z razrednimi zastopstvi, z obratnimi sveti. Nacijonalni socializem je našel pred seboj pravno stavbo, ki je temeljila na liberalističnem B. G. B., obrtnem in trgovinskem zakonu, ki so urejali grajanskopravno stran službenega razmerja. Ta gmota je ostala nespremenjena tekom vse povojne dobe, ko so se liberalističnim vplivom pridružili močni marksistični, ne da bi jih mogli nadvladati. Ustvarjalna nemoč marksizma, zgrajenega na kritičnih, ne na pragmatičnih osnovah, se je prilagodila na formalno mišljenje napotenemu liberalizmu: oba sta ustvarila presenetljivo malo. Zato ni bilo težko pokreniti borbo zoper ta preživeli svet in ga zrušiti. Težje je sedaj opraviti zgodovinsko poslanstvo z večjim uspehom.

Hitler je pred nedavnim (21. marca 1935) sam povedal, kaj je doslej nacijonalni socializem storil: odstranil je razredno borbo, razpršil borbene organizacije delavcev in podjetnikov; na to mesto je stopila narodna skupnost; ustvarjena je nova socialna ustava, ki jo imenuje socialna samouprava; temelji na nemški delovni fronti (DAF),¹ na zakonu o ureditvi nacijonalnega dela (Gesetz zur Ordnung

¹ DAF ni sindikalna organizacija, ker združuje delavce in podjetnike vseh strok zgolj v namenu »ustvariti resnično narodno in proizvajalno zajednico vseh Nemcev« (§ 2 uredbe o DAF z dne 24. oktobra 1934; prim. D. A. R. 1934, 348). Ima torej v prvi vrsti vzgojne, poleg tega pa tudi nekaj prezentacijskih nalog in je sestavni del stranke. V njo je m. dr. vključena nacijonalnosocijalistična delavska organizacija (izpred preobrata) Nationalsozialistische Betriebszellenorganisation (NSBO), ki naj bo sedaj politični živec DAF. Prim. Zängel, Die Stellung der NSBO, D. A. R. 1933, 75 in Bertin, Die NSBO und die DAF, D. A. R. 1935, 197.

der nationalen Arbeit z dne 20. januarja 1934, cit. A. O. G.), na organizaciji obrtnega gospodarstva² in na zvezi med njo in nemško delovno fronto. Svojega dela nacionalni socijalizem še ni dokončal; trdi, da ga je komaj dobro začel. Vendar se kažejo v dosedanjih ukrepih že obrisi smeri njegovega dela, v katerem se jasno zrcalijo odsevi sodobnih socialnih reform v Evropi.

I. Načela novega reda.

1. Obratna skupnost. A. O. G. ureja razmerje med delavci in nameščenci ter podjetniki s stališča, da njihovi medsebojni interesi sicer niso istovetni,³ marveč si celo nasprotujejo, a da so navzlic temu njihove naloge napram narodni skupnosti,⁴ katere interesi so prvenstveni, skladne; zato se morajo podrediti občnim narodnim interesom, ki so pretežnejši od posamičnih. V gospodarsko-

² Stanovska organizacija nemške industrije in obrti po prvi uredbi za izvedbo zakona o pripravi organične izgraditve nemškega gospodarstva z dne 27. novembra 1934. K temu Pohl, Neue Formen der Gemeinschaftsarbeit, D. A. R. 1935, 91. — Izmed ostalih delovnopравниh zakonov naj samo omenim: o domačem delu z dne 8. junija 1933 (prim. Kalkbrenner, Das Gesetz . . ., D. A. R. 1934, 131) o novinarjih z dne 4. oktobra 1933 (prim. Richter, Arbeitsrechtliche Auswirkungen des . . ., D. A. R. 1934, 64) in o zaposlovanju z dne 15. maja 1934 (prim. Zschucke, Das Gesetz . . ., D. A. R. 1934, 166). — O AOG je izšla doslej ogromna literatura; najbolj znane komentarje so napisali Mansfeld, Dersch in Hueck - Nipperdey.

³ »Nur eine Betätigung muss er ihnen unmöglich machen, die Austragung der natürlichen Gegensätzlichkeiten von Verband zu Verband und die dadurch bedingte Vertiefung dieser Verschiedenheiten. Nicht die Tatsache allein, dass verschiedenartige Interessen bestehen, bedeutet den Klassenkampf und die Entfremdung der zusammengehörigen Partner, sondern die Organisation dieser Verschiedenheiten in Verbänden, die das Bestehen der divergierenden Interessen zur Grundlage ihrer ganzen Betätigung machen.« Mansfeld, Organisation des Vertrauens, D. A. R. 1933, 79. Bärwinkel, Gedanken zum Gesetz zur Ordnung . . . J. W. 1934, 596, naglaša kot glavno nalogo tega zakona odpraviti predstavo, da sta podjetnik in delavec nasprotnika. Tako tudi Hedemann, D. J. Z. 1934, 161.

⁴ »Gemeinsame Arbeit aller an der Erhaltung und Sicherung unseres Volkes und seines Staates, entsprechend der dem einzelnen angeborenen und durch Volksgemeinschaft zur Ausbildung gebrachten Fähigkeiten und Kräfte.« Hitler, Mein Kampf, 681. Prim. tudi S. B., Filozofske osnove nacionalnega socializma, Misel in delo 1935, 124.

socijalnem življenju ne stoji posamezen delavec kot poedinec napram narodni skupnosti, marveč kot član posameznega obrata, na katerega ni vezan samo v tehničnem in gospodarskem, marveč tudi v socijalnem oziru. Nacijonalni socijalizem priznava samo solidarnost interesov v posameznem obratu združenega podjetnika in zaposlenih službojemnikov, ne priznava pa solidarnosti delavcev kot stanu, ker gradi svojo socijalno ustavo na načelu solidarnosti podjetnika in delavcev v posameznem obratu ter konstruira pravice in dolžnosti tako osnovane edinice napram narodu na trditvi, da je treba ne samo kot dejstvo, marveč tudi kot gonilo za izboljšanje storilnosti obratov upoštevati to, da ni samo podjetnik, marveč tudi vsak delavec neposredno in izključno navezan na uspeh obrata, v katerem je zaposlen, če nima opore v kaki izvenobratni stanovski organizaciji, ki bi mogla izenačiti gospodarske uspehe po raznih obratih zaposlenih delavcev na neko občno mero, ki ne bi ustrezala toliko gospodarskim uspehom posameznih obratov, kakor bi bila plod socijalnih, če ne celo političnih borb izvenobratnih ali celo izvengospodarskih činiteljev, n. pr. sindikatov. Zato odreka nacijonalni socijalizem posebnim interesom delavcev upravičenost priti do samostojno organiziranega izraza v novi socijalni ustavi, ki proglašá na čelo gospodarske in socijalne enotnosti obrata. A. O. G. sam določa, da »delajo podjetnik kot vodja obrata ter delavci in nameščenci kot Gefolgschaft skupno za pospeševanje obratnega namena in v občo korist naroda in države«. (§ 1). Potemtakem ni obrat samo edinica v gospodarskem oziru kot proizvajalna (tehnična) enota, marveč tudi v socijalno-ustavnem pogledu. Samo v tej osnovni, zasebno gospodarsko odrejeni celici je urejeno razmerje med podjetnikom in službojemniki in je le v njenem obsegu organizirano sodelovanje poleg zgolj obratnogospodarskega še v socijalno-ustavnem oziru; v tej edinici se rešujejo namreč tudi socijalna vprašanja, dasi v najožji zvezi in skoro determinirana po podjetnikovem interesu. Višjih stopenj odločujoče, zgolj socijalne organizacije nacijonalni socijalizem ni ustanovil, temveč celo odklonil. Nacijonalni socijalizem je na ta način atomiziral socijalno vprašanje: iz antagonizma dveh velikih plasti, ki sta se v zadnjih desetletjih organizirali za borbo, a kasneje našli navzlic vsemu oblike in možnost sodelovanja po svojih prostih predstavništvih, najprej mimo, potem pa pod rastočim vplivom državne oblasti, je napravil vprašanje sodelovanja v posameznem obratu; s tem naj bi izgubil problem svojo obsežnost ter usodnost kolek-

tivnega reševanja, obenem pa dobil pretežno poedinski, zasebnogospodarski značaj. Poleg tega je omejil borbo na osnovno gospodarsko-organizacijsko stopnjo, ker je težišče medsebojnega trenja, ki se ga v načelu sploh ne loti, potisnil v posamezen obrat,⁵ s tem, da je vezal usodo posameznega delavca, to je uspeh njegove delavnosti potom podjetnikove premoči na obratni uspeh. Na ta način je borbo tudi odločil. Dal je v obratu nadoblast podjetniku; nanj se je nacionalni socializem naslonil, ker je spoznal v njem konservativnega, tehtnejšega činitelja. Zaradi tega se v višjih (izven — ali nadobratnih) socialnih tvorbah socialno vprašanje (delo — kapital) v organizirani obliki sploh ne more pojaviti.⁶

⁵ » . . . man hat die bisherige überbetriebliche Form der kollektiven Regelung der Arbeitsbedingungen aufgegeben. Im Grundsatz sollen diese nach dem neuen Gesetz im Betrieb geregelt werden.« Blohnstedt, Grundzüge der neuen Sozialverfassung, Soz. Prax. 1934, 99. »Der Grundgedanke des nationalsozialistischen Arbeitsrechts, alle Fragen der Arbeit in erster Linie in der Betriebsgemeinschaft zu ordnen, soll den Willen zu freiwilliger Mitarbeit wecken und fördern«. Golz, Arbeitsrecht und Wirtschaft, D. A. R. 1935, 7.

⁶ Tudi italijanska korporacijska ustava je zasnovana na enakih izhodnih mislih; izražene so v programatični karti dela (Carta del lavoro) z dne 21. aprila 1927. Po njej je italijanski narod organizem s samostojnim življenjem (čl. I.), napram kateremu je delo socialna dolžnost (čl. II): poudarja solidarnost vseh činiteljev proizvodjanja (čl. IV), a jo organizira na povsem drugačen način nego nacionalni socializem, namreč na sindikalističen način, ker prizna podjetnikom in delavcem pravico, torej tudi socialnofunkcijsko utemeljenost, združevati se vsak v svoje sindikate, ki naj zastopajo njihove interese napram državi in napram drugim sindikatom (čl. IV). Priznane sindikate podjetnikov in delavcev iste gospodarske panoge poveže nato v korporacije, v katerih postanejo sindikalni zastopniki državni organi z določenim delokrogom (čl. VI ter zakon o korporacijah z dne 5. februarja 1934). Solidarnost raznih faktorjev proizvodjanja, ki jih zastopajo sindikati, se izraža v kolektivnih delovnih pogodbah, ki jih sklepajo delavski in podjetniški sindikati prve stopnje. Na ta način se izravnajo nasprotni interesi delavcev in podjetnikov ter podredijo višjim interesom proizvodjanja (čl. III, XI; zakon o kolektivnih pogodbah, nazvan Disciplina giuridica dei rapporti collettivi del lavoro, z dne 3. aprila 1926). Izrečno proglašča zasebno inicijativo v proizvodjanju za najuspešnejše in najkoristnejše sredstvo; zasebni organizaciji proizvodjanja kot funkcijo v narodnem interesu pa nalaga odgovornost napram državi (čl. VII). K temu prim. Ščetinec, Socialna organizacija fašizma, Mjesečnik 1934, 419; M. G. V. Korporacijska država v Italiji, Misel in delo 1935, 95, oboje z obsežnim slovstvom.

Kot taka socijalna in gospodarska edinica naj se razvija obrat čim prostejše, posebno naj podjetnik kot njegov vodja (spodaj 2) sprosti vse svoje ustvarjalne sile in udejstvi pri tem vso svojo osebnost.⁷ To stremljenje izzveni končno v liberalističnem načelu svobodne tekme; nacijonalni socializem poudarja namreč potrebo izbere⁸ (Ausleseprozess) prav tako kot v svoji rasni politiki tudi v gospodarstvu. V gospodarski borbi naj odstrani izbira šibke ali nepotrebne gospodarske tvorbe. Poudarja se, da je tako izbero dosedanja gospodarski sestav zadrževal, kar je le mogel, zlasti s

Iz miselnih prvih obeh sestavov, namreč nemškega in italijanskega, izhaja Avstrija, ki skuša združiti fašistični državni sindikalizem in nacijonalnosocialistično zamisel o enotnosti obrata kot osnovni (»usodni«) edinici gospodarskega in socialnega življenja. To stremljenje se zrcali v zakonu o obratnih skupnostih (Gesetz über die Werksgemeinschaften) z dne 12. julija 1934. Potom tega zakona »soll der berufsständische Grundgedanke, dass die dem gleichen Berufsstande angehörigen Arbeitgeber und Arbeitnehmer eine durch den Beruf bedingte Schicksalsgemeinschaft bilden und ihre gemeinsamen Angelegenheiten im Rahmen der geltenden Vorschriften selbstständig regeln sollen, schon in den einzelnen Betrieben so weit als möglich zur Geltung gebracht werden... Die Werksgemeinschaften sollen infolge des ihnen zukommenden Wirkungskreises zugleich die Urzelle für den berufsständischen Aufbau bilden, in dem sie die Verbindung zwischen den Betrieben und den zunächst übergeordneten berufsständischen Körperschaften herzustellen haben« (Heidler, cit. Heindl, Zum Gesetz über die Werksgemeinschaften, Z. Bl. 1935, 241). Vendar se je ta zakon omejil samo na delno reformo zaupniških svetov (prim. spodaj op. ³¹). Prim. Ščetinec, Korporativno uredjenje države s obzirom na novi avstrijski ustav, 1935.

⁷ ... »freie Entfaltung der Persönlichkeit«, Mansfeld v uvodu h komentarju A. O. G., 1934, 13. »Nicht mehr ein überspitzter Kollektivismus, ein Versinken des einzelnen in der Masse, sondern überall das Herausheben der kraftvollen Einzelpersönlichkeit. Mutig ist fast alles auf die Person abgestellt«. Mansfeld, D. A. R. 1934, 34. »Der N. S. sieht in der freien Unternehmerpersönlichkeit den entscheidenden Faktor der deutschen Wirtschaft.« Rauecker, Vom Wesen des Standes, R. A. Bl. 1933, II, 477.

⁸ »Ebensowenig darf vergessen werden, dass die unbedingte Erhaltung jedes einzelnen Betriebes keineswegs im Interesse einer Volkswirtschaft liegen kann. Denn jeder volkswirtschaftliche Fortschritt baut sich auf einem ständigen Ausleseprozess, der in einer Wirtschaftskrise nur beschleunigt oder nachgeholt wird, auf, wobei leistungsschwächere oder durch die gewandelten Bedürfnisse eines Volkes überflüssig gewordene Betriebe ausgeschaltet werden«. Mansfeld, I. c. 14.

pomočjo činiteljev, ki niso bili v neposredni zvezi z obrati samimi. V vplivu teh izvenobratnih činiteljev, ki so v pretekli dobi »demokratskih obratnih svetov in pretiranega kolektivizma«⁹ odločali o ureditvi socialnih, pa tudi gospodarskih razmerij med delavci in podjetniki (na primer funkcijonarji raznih sindikatov, ki so sklepali kolektivne pogodbe in s tem vplivali na mezde, političen vpliv marksizma v obratnih svetih) ter v povezanosti, niveliranju in kolektiviziranju gospodarskega in socialnega življenja, ki je iz tega nastalo, vidi nacionalni socializem enega izmed vzrokov za propad nemškega blagostanja.¹⁰

Nacionalni socializem odločno odklanja zamisel družbe in gospodarstva na razredni osnovi in s tem marksistično načelo razredne borbe kot osnovno gibalno razvoja človeške družbe. Svojo zamisel je nacionalni socializem izvedel na ta način, da je zgradil socialno ustavo na gospodarski resničnosti posameznega obrata in mu postavil samo enega gospodarja z vso oblastjo: podjetnika, ki mu je dal v obratu položaj Führerja. Zato je odstranil z nekaterimi malenkostnimi izjemami dvotirni sistem delavec — podjetnik¹¹ in vse izvenobratne tvorbe socialnoustavnega značaja¹² ter priznal javnogospodarske funkcije podjetniku in njegovim gospodarskim zastopstvom. To je prišlo do izraza v pripravah za organsko izgraditev nemškega gospodarstva,¹³ ki temelji na podjetniških gospodarskih zastopstvih in ne daje enakopravnega mesta drugemu činitelju proizvodjanja, odvisnemu

⁹ Krause, Die Arbeitsverfassung im neuen Reich, 1934, 8.

¹⁰ »Der Unternehmer, dem wichtige soziale und wirtschaftliche Funktionen durch Kollektivverträge, durch Preisbindungen, Kartelle und Syndikate, durch verbandsmässige Beschaffung von Aufträgen und Regelung der Absatzbedingungen von überbetrieblichen Organisationen abgenommen werden, ist zweifellos ein psychologisch und politisch geschwächtes Objekt.« Mansfeld, 1. c. 13.

¹¹ Prim. strokovne svete poverjenikov za delo in sodišča socialne časti.

¹² Razen posvetovalnih teles poverjenikov za delo, v katerih vidi Steinmann, Die Entwicklung der sozialen Selbstverwaltung, R. A. Bl. 1935, II, 122, nastavek za nadaljnji razvoj v tej smeri.

¹³ Prim. zakon »zur Vorbereitung des organischen Aufbaues der deutschen Wirtschaft« z dne 24. februarja 1934 in izvršilno naredbo z dne 27. novembra 1934.

delu.¹⁴ To delo pride do izraza samo kot organ podjetnika na osnovni stopnji socialnogospodarske ustave, v zaupnih svetih v posameznih obratih, dočim izven njih ali nad njimi sploh ni samostojno organizirano.

2. V o d j a. Vsakemu obratu načeluje vodja, ki »odloča napram Gefolgschaft o vseh obratnih stvareh« (§ 2/1 A. O. G.). S tem je sprovedeno v socialni ustavi glavno nacionalsocialistično organizacijsko načelo, načelo vodje (Führerprinzip), ki je povzeto po političnem,¹⁵ še bolj pa po vojaškem pruskem vzgledu.¹⁶ Vodja obrata je podjetnik sam. Njegova kvalifikacija je torej zgolj imovinskopravne, torej grajanskopravne narave. To dejstvo sprejema nacionalni socializem kot da je dano od narave in vidi zato v

¹⁴ Prim. neoživljeni čl. 165 weimarske ustave, ki je proglasila enakopravnost delavcev in podjetnikov v urejevanju delovnih pogojev in pri gospodarskem udejstvovanju; v ta namen naj bi se osnovali delavski sveti od obratnih vse do državnega z obsežnim delokrogom.

¹⁵ Tako posebno Kühn, Der Führergedanke in der neuen Arbeitsverfassung, Festschrift für Richard Schmidt, 1935; nasprotno Brauweiler Der Führergedanke in der Betriebsgemeinschaft, R. A. Bl. 1935, II, 177, češ da vodja obrata nima stališča vodje v političnem življenju, pa tudi ne v vojaškem kakor »se mu je v poljudnih orisih zakona včasih pripisovalo« (178).

¹⁶ Mansfeld l. c. 8 vidi vendar »eine gewisse Problematik in der Übertragung des Führersprinzips aus der politischen und militärischen Ebene auf rein wirtschaftliche und soziale Vorgänge.« »Der Staat muss in seiner Organisation, bei der kleinsten Zelle der Gemeinde angefangen bis zur obersten Leitung des gesammten Reiches, das Persönlichkeitsprinzip verankert haben. Es gibt keine Majoritätsentscheidungen, sondern nur verantwortungsvolle Personen, und das Wort »Rat« wird wieder zurückgeführt auf seine ursprüngliche Bedeutung. Jedem Manne stehen wohl Berater zur Seite, allein die Entscheidung trifft ein Mann. Der Grundsatz, der das preussische Heer seinerzeit zum wundervollsten Instrument des deutschen Volkes machte, hat im übertragenem Sinne dereinst der Grundsatz des Aufbaues unserer ganzen Staatsauffassung zu sein: Autorität jedes Führers nach unten und Verantwortlichkeit nach oben.« Hitler, Mein Kampf, 501, cit. pri Mansfeld, l. c. 23. »Ist doch das Führerprinzip kein Kreaturenprinzip, wie seine Gegner behaupten möchten, und hat mit »Kadavergehorsam« ebensowenig zu tun wie einst das Führerprinzip der alten Armee, dem es entstammt. Innerhalb des Gesetzes, innerhalb gegebener Richtlinien und in wichtigen Fragen auch Einzelweisungen handelt der Einzelne, nahe den zu behandelnden Verhältnissen, auf eigene Verantwortung — und Gefahr.« Golz, Arbeitsrecht und Wirtschaft, D. A. R. 1935, 8.

podjetniku rojenega vodjo obrata.¹⁷ Če je podjetnik skupnost, n. pr. pravna oseba, vršijo vodstvene posle njeni zakoniti zastopniki (§ 3 A. O. G.).

Razmerje med vodjo obrata ter delavci in nameščenci skuša nacijonalni socializem z dosedanjo imovinskopravne podlage preosnovati na novo nemško, osebnopravno, pravno podlago¹⁸ medsebojne zvestobe.¹⁹ A. O. G. določa (§ 2/2), da mora skrbeti vodja obrata za dobrobit svoje Gefolgschaft, ki mu je s svoje strani dolžna »v obratni skupnosti utemeljeno zvestobo«. To razmerje se izvaja iz srednjeveškega Treudienstvertrag kot pristno nemške pravne ustanove,²⁰

¹⁷ (A. O. G.) »... geht von dem das ganze Staatsleben beherrschenden Führergedanken aus und verschafft dem Unternehmer als dem geborenem Führer des Betriebes die ihm als solchem zukommende Stellung«. Mansfeld, Das Gesetz zur Ordnung... D. A. R. 1934, 35; Brauweiler l. c. 177 opazja, da »dessen Geburtsrecht allein im Vermögensrecht besteht«.

¹⁸ »Vor allem stellt es (A. O. G.) die Betriebsgemeinschaft unter sittliche Normen.« Richter, Arbeitsvertrag und Arbeitsordnungsgesetz, Soz. Prax. 1934, 255. »Damit ist auf einem bedeutsamen Rechtsgebiet die naz. soz. Forderung nach grösserer Durchdringung von Recht und Moral... verwirklicht«. Andres, R. A. Bl. 1934, 37.

¹⁹ Mansfeld, Der Führer des Betriebes, J. W. 1934, 1004. Vodji se pripisuje javnopraven položaj, prim. Jans, Unternehmer und Führer des Betriebes, D. J. Z. 1934, 1058; Gerstner, Vom Unternehmer zum Betriebsführer, 1935; Hagemeister, Neue Probleme des Arbeitsschutzes, Soz. Prax. 1934, 483.

²⁰ »Der nationalsozialistische Gesetzgeber knüpft damit an die eigenartige Auffassung des alten deutschen Rechts von der beiderseitigen Treuepflicht des Gefolgsmanne und des Gefolgherrn an und giesst sie in eine der heutigen Wirtschafts- und Staatsverfassung angepasste, für Generationen gedachte ehernen Form.« Käusen, Das Treueverhältnis als Ausgangspunkt des neuen Arbeitsrechts, D. A. R. 1934, 71. »Ihr Vorbild ist in den mannigfachen sozialen Bindungen des deutschen Mittelalters zu suchen: in dem vielfach gegliederten Ständewesen, in Lehnrecht, und Hofrecht, in Aengemeinschaften, Zünften usw. — jenen Bindungen, »in denen unsere Väter die Breite und Tiefe unserer Kultur erarbeiteten« (Gierke, Die soziale Aufgabe des Privatrechts, 8)«. Oppermann, Deutsche Rechtsgedanken in der neuen Arbeitsverfassung, D. A. R. 1934, 337. »... Wiederaufgreifen des deutschrechtlichen Persönlichkeitsgedankens, der im alten deutschen Recht im Treudienstverhältnis, im Verhältnis von Gefolgherr und Gefolgsmanne lebte...« Dersch, Der Kleinbetrieb in der neuen Arbeitsverfassung, D. A. R. 1934, 176. Prim. Herbst, Der Treudienstvertrag, D. A. R. 1935, 181.

na ta način se hoče odstraniti nemškemu pravu baje kvaren vpliv rimskega prava,²¹ poleg tega pa zasnovati razmerje, ki naj se ne imenuje več službeno, marveč zaposlitveno,²² ne več na imovinskopravni osnovi zamene plačila za delo, marveč na pretežno osebnopravni²³ osnovi medsebojne zvestobe, ki izvira iz usodne povezanosti²⁴ v obratu v vsenarodnem interesu. Takemu pojmovanju se skuša dati poudarka tudi s tem, da se mu išče civilnopravne posledice,²⁵

²¹ Kausen I. c. 72. Celo program NSDAP zahteva v točki 19: »...Ersatz für das der materialistischen Weltordnung dienende römische Recht durch ein deutsches Gemeinrecht.«

²² Kausen, I. c. 73.

²³ »Nicht der Austausch von Vermögenswerten ist die Hauptsache, sondern das ethische Verbundensein aus gemeinsamer Arbeit zum Besten des Betriebes und zum gemeinsamen Nutzen von Volk und Staat.« Diencke, Vermögensrechtliches oder personenrechtliches Arbeitsverhältnis. D. A. R. 1934, 222. Tako tudi Oppermann I. c. 337, sklicujoč se na Gienkeja op. cit. 41. Siebert, Das Arbeitsverhältnis als personenrechtliches (sozialrechtliches) Rechtsverhältnis, D. A. R. 1935, 95, prištevava službeno razmerje k osebnopravnim razmerjem, ki obsegajo tri skupine: rodbinskopravna, društvena in službena razmerja.

²⁴ »Die Grundlage der neuen Arbeitsverfassung ist... die Schicksalsverbundenheit aller in einer Arbeitsstätte zusammengeschlossenen Werktätigen... diese Schicksalsgemeinschaft...« Krause I, c. 17. Obrat je Klotz u (Grundformen werdenden Arbeitsrechts, D. A. R. 1935, 230) »nicht nur Lebensraum, sondern auch Lebensquelle! So umschließt der Betrieb Schicksal in seinem stahlharten Gehäuse und wird gleichzeitig zum Schicksal.«

²⁵ Tako glede vprašanja obratnega rizika (Dersch, Der Arbeitsvertrag im neuen Staat, D. A. R. 1933, 9; Stoll, Die Lehre vom Betriebsrisiko und die Neuordnung des Arbeitsrechts, D. A. R. 1934, 253; Weigelt, Wandlungen des Arbeitsvertrags, Soz. Prax. 1934, 1253), dolžnosti vršenja prekopogodbene in prekočasnega dela, dopusta, (Brust, Der Urlaubsanspruch der Betriebsgefolgschaft, D. J. 1935, 846.), konkurenčne prepovedi in odrečenja prejemkov (Westermann, Zur Verwirkung im Arbeitsrecht, D. J. Z. 1935, 397. Westermann, Gibt es nach dem neuen Arbeitsrecht noch Verwirkung von Forderungen aus Dienstvertrag, Naz. Soz. Soz. Pol. 1935, 164. Hagemann, Der Tariflohnverzicht und das Gesetz zur Ordnung der nationalen Arbeit, D. A. R. 1935, 42.) — Protiv mnenju, da spričo § 35/3 A. O. G. ustanova službene pogodbe sploh ni več potrebna, češ da ureja to določilo razmerje med vodjem obrata in delavcem docela, brani Richter I. c. 252 službeno pogodbo trdeč, da je funkcija službene pogodbe slejkoprej utemeljena v tem, da določi osebo zaposlenca ter začetek in vsebino dela; poleg tega

vendar s skromnimi uspehi, ker so nova določila nacijonalno socialističnega delovnega prava pretežno javnopravnega značaja. Ona le posredno odsevajo na zasebnopravno plat službenega razmerja, ki se mora zadovoljiti slejkoprej z določili starega B. G. B., trgovinskega in obrtnega zakona.

Izraz tako zasnovane medsebojne povezanosti med podjetnikom in delavcem je socialna čast, ki jo mora vsak član obratne skupnosti čuvati in se »s tem izkazati za vrednega zaupanja, ki se poda iz njegovega položaja v obratni skupnosti« (§ 35 A.O.G.). Ta čast torej ni obstoječe stanje, marveč je z npravnostjo in pravom prepojen socialen in gospodarski ideal,²⁶ ki ga hoče nacijonalni socializem uresničiti. Socialna čast je posebej zaščiten (spodaj 3). Ena izmed kazni za vodjo, ki jo krši, je tudi izguba sposobnosti biti vodja obrata (§ 38 A.O.G.); vendar podjetnik zaradi te kazni ne izgubi svojega civilnopravnega položaja kot lastnik obrata, marveč je samo dolžan imenovati drugo osebo, da namesto njega vrši posle vodje, ki so ustanovljeni v A. O. G., predvsem skrbi za osebni stik z Gefolgschaft.^{26a}

Podjetnik ima kot vodja obrata vso oblast:²⁷ on mu določa gospodarski namen in načrt, on ga tudi konkretno

pa tudi v sprejemu v obratno skupnost, ki ga osnuje, s čimer so združene posebne pravne posledice; tako ostane službena pogodba ustanovitveni oz. vsebino določujoč akt, ki je izpremenil samo svojo notranjo vsebino, posebno glede odpovedne zaščite in podreditve pod pravna načela (255). Dersch, *Werdendes Arbeitsrecht*, D. A. R. 1935, 190, priznava pravno konstrukcijo službene pogodbe za »potrebno jedro« in naglašja, da naj da nova ureditev čim večje področje posameznemu dogovoru; glede vpliva na novo pravo opozarja na delovno dolžnost, problem rizika in na ureditev službojemnikovih izumov. Weigelt (*Die Umgestaltung des Arbeitsvertragsrechts durch das Arbeitsordnungsgesetz*, *Soz. Prax.* 1935, 554) trdi, da vsebine posameznega službenega razmerja A. O. G. sploh ni prizadel in se je nanj ozirati samo pri razlagi. Zanimivo sodbo v tej miselnosti prinaša *Soz. Prax.* 1935, 559 k § 618 BGB. Glede judikature prim. Meisinger, *Grundsätze des Arbeitsrechts in der Rechtssprechung des Reichgerichts*, J. W. 1935, 1898.

²⁶ »Das Gesetz will... die sozial ehrenhafte Gesinnung aller schaffenden Deutschen in den Mittelpunkt des wirtschaftlichen Handelns stellen...« Doerner, *Die Verletzungen der sozialen Ehre*, D. A. R. 1934, 242.

^{26a} Reus, *Das Verhältnis zwischen dem nach § 3 III AOG ernannten Führer des Betriebes und dem Unternehmer*, D. A. R. 1935, 221.

²⁷ »Der nationalsozialistische Führer, dessen grösstes Vorbild Adolf Hitler darstellt, will nicht diktieren und nur befehlen, wünscht keinen blinden Gehorsam, sondern will durch Wort und Tat überzeugen. Nicht

uresničuje.²⁸ Spričo nevarnosti, da bi podjetnik to oblast napram Gefolgschaft izrabljaj, se s posebnim poudarkom naglašja s podjetnikovim položajem združena odgovornost, ki je pa zakon ne ureja tako, da bi se dalo iz njega do dobra posneti, komu podjetnik odgovarja, niti kako odgovarja, niti za kaj, ker obsega pravno, s sankcijami organizirana odgovornost (kršitve socijalne časti, spodaj 3) le drobec tega, kar bi morala biti ta odgovornost po nacionálnosocijalistični zamisli, namreč garancija za to, da bo vsak član obratne skupnosti, torej podjetnik in delavec, »vso svojo moč posvetil službi obrata in se podredil skupnemu blagru« (§ 35 A.O.G.). Organizirane so naslednje varnosti:²⁹ obratni zaupni sveti, državni poverjeniki za delo, sodišča socijalne časti, prigovorna tožba zoper neprimerno kruto odpoved; proglašeno je tudi načelo državne določitve mezde, a ni do cela uresničeno.

II. Varnosti novega reda.

I. Zaupni svet. Ker nacionálni socijalizem delavstvu ne priznava pravice, da bi se samostojno organiziralo v obrambo svojih posebnih interesov, so bili že kmalu po nacionálno socijalističnem preobratu ukinjeni ne samo vsi službojemniški sindikati, razven NSBO, marveč ustavljeno tudi delovanje obratnih svetov, izvoljenih po zakonu z dne 4. februarja 1920, ki je dal delavstvu v obratih znatno moč; obratni sveti so med drugim pogodili s podjetnikom poslovni red in soodločali pri odpovedih. Vendar nacionálni socijalizem mi povsem ukinil te ustanove. Povzel jo je kot organ podjetnika, ki ga sklicuje in vodi. Skladno novi miselnosti ima zaupni svet (Vertrauensrat) namen »poglobiti medsebojno zaupanje znotraj obratne skupnosti« (§ 6 AOG). V tem svetu »stopijo vodji obrata ob stran zaupniki« (§ 5

auf Buchstaben des Gesetzes oder der Anwendung der Gewalt, sondern auf der inneren Autorität eines verantwortlichen, vorbildlichen Menschen, auf der höheren Leistung, beruht das Geheimnis echten Führertums... Wenn die Lage des Betriebes oder höhere wirtschaftliche Rücksichten es verlangen, muss der Führer auch einmal hart sein, und die Gefolgschaft muss sich einer gerechten Ablehnung ihrer Wünsche fügen.« Miansfeld, Kommentar... 13.

²⁸ »Was der »gemeine Nutzen von Volk und Staat« erheischt, bestimmt sich nicht allein durch selbstherrliche Entscheidung des Unternehmers, sondern ist aus der Gesamtordnung der deutschen Wirtschaft abzuleiten«. Brauweiler l. c. 179.

²⁹ Andres, Gesetz zur Ordnung... R. A. Bl. 1934, II. 37.

A. O. G.). Ta svet ima samo nalogo posvetovati se o ukrepih, ki služijo izboljšanju storilnosti v obratu, oblikovanju in provedbi delovnih pogojev in delavske zaščite, ojačanju povezanosti vseh pripadnikov obrata in dobrobiti vseh članov narodne skupnosti. Ima torej zgolj posvetovalno, ne pa odločevalno nalogo.³⁰ Določbe o kvalifikaciji za zaupnika izražajo zakonodavčevo stremljenje po osebnostni izbi: za zaupnika je sposoben samo tisti, ki ima potrebno strokovno, človeško in politično kvalifikacijo, namreč, da je nad eno leto zaposlen v dotičnem obratu in najmanj dve leti v dotični stroki ter je član DAF; poleg tega mora imeti »vzglede človeške lastnosti in jamčiti, da se zavzame vsak čas brez oklevanja za nacijonalno državo« (§ 8 A. O. G.). Zaupniki se ne volijo, ker nacijonalni socializem to organizacijsko metodo odklanja, marveč sestavi obratni načelnik NSBO in vodja obrata listo kandidatov, o kateri se nato Gefolgschaft zgolj izjavi v tajnem glasovanju. Če lista ne dobi priznanja, imenuje zaupnike poverjenik za delo (§ 9 AOG.). Zaupniki obljubijo na dan nacijonalnega dela (1. maja) slovesno, da bodo v svoji funkciji služili koristim obrata in naroda pred svojimi (§ 10. A. O. G.). Zanimivo je, da pozna zakon navzlic vsemu na dveh mestih večinsko odločitev v zaupnem svetu namreč, da more večina zaupnikov zahtevati od podjetnika, naj skliče zaupni svet (§ 12 A. O. G.), in da se sme večina sveta pritožiti na poverjenika za delo, če misli, da ukrepi vodje obrata, tičeči se splošnih delovnih pogojev ali obratnega reda, niso v skladu z gospodarskimi ali socialnimi razmerami v obratu (§ 16 A. O. G.).³¹

³⁰ Dietz, Die Stellung des Führers des Betriebes und des Vertrauensrates, D. A. R. 1934, 104, poudarja, da mnenja zaupnega sveta sploh ni, marveč samo posameznih zaupnikov, ker »kot tak« zaupni svet sploh ne dejstvuje.

³¹ Dočim so obratni sveti v Italiji zatrti, jih je avstrijski zakon o obratnih skupnostih (prim. op.⁶) prikrojil za sedanje razmere iz obratnih svetov po zakonu o obratnih svetih z dne 15. maja 1919. Po zakonu o obratnih skupnostih sta v vsakem obratu, ki zaposluje povprečno več kot 20 oseb, dve telesi, namreč obratna skupnost (Werksgemeinschaft), ki jo sestavljajo podjetnik in zaupniki (Vertrauensmänner), in telo, ki ga tvorijo sami zaupniki. V prvem se izraža vpliv nacijonalno socialistične zamisli o obratni skupnosti; novi avstrijski državni red jo je vzdal v stanovsko ureditev kot njeno osnovno celico. Vendar ne ukine po nemškem vzgledu delavskih sindikatov, marveč se zadovolji s tem, da jih pretvori v režimske organizacije (Gewerkschaftsbund), ter ohrani tudi dosedanji kolektivnopogodbeni sistem brez bistvenih izprememb. Nalog

2. Poverjeniki za delo. Ko je prevzela nacionalno socialistična stranka državno oblast, ni imela razen politične NSBO nobenega delavskega ali nameščenskega sindikata. Če je torej hotela poseči v obstoječi kolektivno-pogodbeni sistem, bi morala ustanavljati svoje sindikate in iti po stopnjah sindikalizma ali pa dosedanje sindikate in na njih osnovani kolektivno pogodbeni red ukiniti in postaviti namesto tega nekaj novega. Ker bi prvi ukrep ne ustrezal nacionalno socialistični miselnosti, je šla stranka, ki je istovetna z državo, drugo pot: ukinila je vse službojemniške sindikate in praznino, ki je nastala zaradi tega v kolektivnih pogodbah (prestal je namreč pogodbenik na službojemniški strani), izpolnila s tem, da je poverila določanje mezd z učinkom dosedanjih kolektivnih³² pogodb državnemu mezd-nemu diktatorju, nazvanemu poverjenik za delo³³ (Treuhänder der Arbeit, zakon z dne 19. maja 1933).

Po tej prehodni dobi je A. O. G. delokrog poverjenika za delo znatno skrčil.³⁴ Po § 19 A. O. G. je poverjenikova naloga, da skrbi »za delovni mir v svojem področju«. Njegove naloge zakon (§19) izčrpno našteva; tičejo se zaupnikov, katerih poslovanje nadzirajo, jih po potrebi imenujejo ali odpuščajo in na njihov poziv (v sm. § 16 A. O. G.) odločajo (pri tem smejo ukiniti sami zadevne ukrepe vodij obratov ali pa izdati kar sami ukrepe). Poleg tega imajo vpliv na številnejše odpuste delavcev (§ 20 A. O. G.), nadzirajo izvr-

obratne skupnosti, ki so napram nalogam zaupnikov samostojne, zakon ne očrta jasno, ker samo določa »hat die aus der Verbundenheit der Arbeitnehmer mit dem Betrieb sich ergebenden Interessen wahrzunehmen« (§ 4). Poleg tega so primeroma naštete te naloge: dopolnjevati kolektivne pogodbe, kolikor je to po teh pogodbah mogoče; določati akordne in druge mezde; izdati delovni red, če tega ne branijo določbe kolektivne pogodbe (§ 5). Obratna skupnost sklepa pod vodstvom podjetnika z njegovim glasom in večino glasov zaupnikov (§ 17). Zaupniki poslušajo pod vodstvom svojega načelnika, ki si ga izvolijo (§ 20) ter so dolžni (§ 6) ugotavljati in pospeševati delovnopravne, gospodarske in socialne interese službojemnikov v obratu, posebno posredovati med podjetnikom in delavci, dajati pobude za sklepanje kolektivnih pogodb, stremiti za izvajanjem zaščitne zakonodaje. Razmerja med obema ustanovama zakon podrobneje ne pojasnuje. Prim. Heindl, Z. Bl. 1935, 241.

³² *Moditor, Tarifrecht und Treuhänder der Arbeit*, D. A. R. 1934, 10.

³³ *Anthes, Aufgaben und Befugnisse der Treuhänder der Arbeit*, D. A. R. 1933, 17; *Richter, Treuhänder der Arbeit*, N. Z. f. A. R. 1933, 286.

ševanje poslovnih redov in izdajajo smernice in tarifne rede (spodaj 4). Sodelujejo tudi pri socialnem častnem sodstvu kot tožilci. Njihove odločbe razen tarifnih redov, ki imajo učinek prisilnega prava, niso izvršljive, kajti samo ponovno namerno protiviljenje pismenim naredbam poverjenikov se kaznuje na njihov predlog z denarnimi kaznimi, v težjih primerih tudi z zaporom (§ 22 A. O. G.); to sodstvo izvršuje redna sodišča, ne morda sodišča socialne časti.

Poverjeniki za delo se imenujejo strokovni svet, da se z njim posvetujejo o splošnih ali načelnih vprašanjih svojega območja (§ 23 A. O. G.). Tri četrtine članov vzamejo iz predlogov DAF, po »približno enakem številu« vodje obratov in zaupnike; ostalo tretjino imenujejo izmed primernih oseb svojega okrožja. S tem naj se pač zakrije paritetni sestav tega sveta, ki bi spominjal preveč na stare čase. Za posvetovanja o kakem posameznem vprašanju, na pr. o konkretnem tarifnem redu, skličejo poverjeniki za delo strokovni odbor, v katerega pozovejo člane po svojem preudarku, ker pri tem niso vezani na določila o sestavljanju strokovnih sosvetov. Vendar odločajo v svojem delokrogu poverjeniki po posvetovanju s sosvetom oziroma odborom, ki je pred izdajo tarifnega reda obvezno, sami. Zoper njihove ukrepe ni pravnih sredstev. Imajo položaj državnih upravnih uradnikov, so podrejeni ministru za delo in vezani na naloge državne vlade³⁵ (§ 18 A. O. G.).

3. Socialno častno sodstvo. Nova nemška delovna ustava je zgrajena na posebno poudarjenih npravnih načelih, po katerih naj se ravna posameznik v svojem razmerju napram tovarišu v obratu in napram narodni skupnosti. Te dolžnosti imenuje zakon socialno čast.³⁶ Vendar je zakon njene kršitve zavestno omejil, ker jih v zakonu izčrpno našteva, hoteč se s tem izogniti pretiravanju nove ureditve.³⁷ Tako pozna A. O. G. samo štiri primere

³⁴ Krause, Der Aufgabenkreis des Treuhänders der Arbeit in der sozialen Ehrengerichtbarkeit, D. A. R. 1934, 210. Poudarjajo se tudi njegove vzgojne naloge, Daeschner, Treuhänder der nationalen Arbeit, D. A. R. 1935, 5.

³⁵ Uradniška neodvisnost bi bila škodljiva, trdi Herschel, Rechtlicher und staatlicher Sinn der Bekanntmachung von Richtlinien und Tarifordnungen im Reichsarbeitsblatt, D. A. R. 1935, 41.

³⁶ Klausning, Die Ehre im Sozialrecht, D. R. 1934, 400, trdi, da je s tem čast prvič v zgodovini stopila kot pravna ustanova v središče pridobitnega gospodarstva.

³⁷ Mansfeld 1. c. 11.

kršitve socialne časti³⁸ in sicer eno s strani vodje obrata, tri pa s strani službojemnikov. Podjetnik krši socialno čast, če izrabljajoč svojo oblast v obratu zlobno izkorišča delovno silo službojemnikov ali žali njihovo čast. Člani Gefolgschaft pa kršijo socialno čast, če motijo delovni mir s hujskanjem, posebno če si kot zaupniki lastijo prevelike pravice, če pošiljajo poverjeniku za delo ponovno in lahkomišelnost neosnovane pritožbe in če izdajo obratne tajnosti, ki so za nje zvedeli kot zaupniki (§ 36 A. O. G.). Pregon predlaga poverjenik za delo; on zastopa tudi obtožbo. Za to sodstvo so ustanovljena posebna sodišča socialne časti, ki jim predseduje na prvi stopnji državni sodnik, člana sta dva prisednika: en podjetnik in en službojemnik, ki ju imenuje predsednik sodišča iz predloga DAF. Na drugi in obenem zadnji stopnji sodi državno častno sodišče v Berlinu, ki se po sestavi razlikuje od prvostopnega po tem, da je v njem kot član tudi zaupnik vlade (§ 50 A. O. G.). Postopek³⁹ je povzet po nemškem odvetniškem disciplinskem postopku. Kazni so: opomin, ukor, denarna kazen do 10.000 M, za podjetnike izguba sposobnosti biti vodja in za službojemnike odstranitev z dela (§ 38 A. O. G.)⁴⁰ Kazni izvršuje poverjenik za delo (§ 53 A. O. G.).

4. Določanje mezd. Nacionálni socializem je sicer proglasil načelo državnega določanja mezd⁴¹ v nasprotju z zasebnim pogodbenim, a tega načela v A. O. G. ni izvedel: o mezdah odloča v glavnem posamezen

³⁸ O razmerju napram kazenskemu zakonu Herschel, Strafrechtlicher Schutz der Arbeitskraft und soziale Ehrengerichtbarkeit. Soz. Prax. 1934, 1142.

³⁹ Na kaznovalni predlog poverjenika za delo lahko odloči predsednik sam s tem, da predlog zavrne (§ 45 A. O. G.) ali pa obsodi na opomin, ukor ali denarno kazen. Proti prvi odločbi more predlagati poverjenik za delo razpis glavne razprave pred častnim sodiščem, proti drugi odločbi imata on in obdolženec pravico zahtevati odločbo častnega sodišča samega (§ 46 A. O. G.). Proti sodbi častnega sodišča pristoji poverjeniku neomejen priziv, obdolžencu pa omejen, ker nima priziva zoper sodbo, s katero je bila izrečena kazen opomina, ukora ali v denarju izpod 100 M. — Zanimivo je, da sme predsednik izključiti javnost po svojem preudarku (§ 47 A. O. G.). Prim. Kraegloh, Der Gang des sozialen Ehrengerichtsverfahrens, R. A. Bl. II, 1935, 29; tudi Doerner, J. W. 1934, 1214.

⁴⁰ O praksi teh sodišč prim. Socialni Arhiv 1935, 76.

⁴¹ »Grundsatz der staatlichen Lohnfindung.« Mansfeld, D. A. R. 1934, 37.

podjetnik. Težišče urejevanja službenega razmerja je prešlo od kolektivnih ustanov na podjetnike v posameznih obratih. Tako naj bi prenehalo določanje mezd po »izven-obratnih vidikih,« ki so bili merodajni v dobi »pretrane kolektivizacije,« ko je prevladovala ureditev s kolektivnimi pogodbami, v škodo boljšemu delavcu in sposobnejšemu podjetniku, ker so kolektivne pogodbe nivelirale prejemke ter delavca in podjetnika okovale v spone, v katerih na škodo narodne skupnosti nista mogla razviti vseh svojih sil. Plača naj se nasprotno ravna po uspešnosti dela (Leistungsprinzip)^{41a} posameznega delavca (§ 29 A. O. G.) in po razmerah, torej tudi po donosnosti posameznega obrata (§ 16 A. O. G.)

V obratih, ki zaposlujejo nad dvajset delavcev, mora podjetnik po posvetovanju s svojim zaupnim svetom, izdati obratni red (Betriebsordnung, § 20 A. O. G.), ki ima moč prisilnega prava (§ 30 A. O. G.). Njegova vsebina se domala strinja s § 340 našega obrtnega zakona. Potemtakem ureja v manjših obratih službeno razmerje pogodba, v večjih pa obratni red kot avtonomna odredba podjetnika;⁴² on določa na ta način tudi prejemke, sicer po gospodarskih in socialnih razmerah svojega obrata (§ 16 A. O. G.), ki jih pa sam ugotavlja. Samo če določbe splošnih delovnih pogojev, posebno obratnega reda, »niso v skladu z gospodarskimi ali socialnimi razmerami obrata,« more na pritožbo večine zapupnega sveta poseči vmes poverjenik za delo. Drugih državnih posegov v mezдно politiko podjetnikov A. O. G. ne ustanavlja, ker označuje tarifne rede, ki jih izdajajo poverjeniki za delo, za izjemne ukrepe; smernice v smislu § 32/1 A. O. G. so pa itak samo nasveti. Zakon priznava namreč državi pravico, da izdajo poverjeniki za delo »smernice

^{41a} Moll, Der Begriff der Leistung und die Wirtschaftswissenschaft, Soz. Prax. 1935, 914.

⁴² Dietz, Stellung des Führers des Betriebes und des Vertrauensrates, D. A. R. 1934, 103, imenuje obratni red »autonome Satzung« vodje obrata. — »In Wirklichkeit ist also die Betriebsordnung eine Betriebsatzung, die den Ausdruck einer vom Staat selbst anerkannten und durch das A. O. G. in die Hände des Führers des Betriebes gelegten Autonomie des Betriebes ist.« Dersch, Die Rechtsnatur der Tarifordnung und der Betriebsordnung und ihre praktischen Auswirkungen, D. A. R. 1934, 71 pripominja, da je njegov izvor »in den Herrschaftsverbänden des alten deutschen Rechts, bei denen ebenfalls eine enge personenrechtliche Verbundenheit bestand, und bei denen eine Persönlichkeit Träger der Personengemeinschaft als Herrschender war« (ibid. 70).

(Richtlinien) za vsebino obratnih redov in za posamične službene pogodbe,« ki pa niso prisilno pravo, ampak so samo »predlogi države, ki naj socialno politiko, posebno pa oblikovanje delovnih pogojev, dovedejo v pravo smer.«⁴³

Kolektivnega urejevanja službenih razmerij v pogodbah med prostimi ali državno priznanimi stanovskimi zastopstvi nova Nemčija ne pozna; tudi DAF nima te naloge. Ne samo zato, ker so ukinjene vse organizacije, ki bi mogle tako nalogo izvršiti, marveč tudi iz razloga, ker se tak način urejevanja iz načelnih razlogov odklanja. Nacijonalni socializem skuša v svojem mezdnem sistemu združiti dva nasprotujoča si načina: onega po uspevku posameznega delavca v zvezi z gospodarsko uspešnostjo posameznega obrata, ki veže podjetnika in delavca v »usodno skupnost,« in pa državnega določevanja mezde. Prvi način bolj ustreza nacionalnosocialističnemu pojmovanju obrata in podjetnika ter njune vloge v družbi in gospodarstvu; nasprotno pa vodi državno določevanje mezd v kolektivizem, proti kateremu se nacionalni socializem sam bori. Zato je po besedilu zakona samo v skrajnem primeru,⁴⁴ namreč »če to nujno zahteva zaščita oseb, zaposlenih v skupini obratov,« poverjeniku za delo na prosto dano, da izda za svoje področje minimalne delovne pogoje v obliki pismenega tarifnega reda⁴⁵ (Tarifordnung, § 32/2 A. O. G.), čigar določila so prisilna. V zakonu poudarjeni izjemni značaj urejevanja mezd s tarifnimi redi se umika tradiciji nekdanjih kolektivnih pogodb, na katerih mesto stopa tarifni red. To priča številnost ter stvarna in osebna obsežnost tarifnih redov, ki se objavljajo v R. A. Bl.

5. Odpovedna zaščita. A. O. G. je povzel izmed razlogov za prigovor zoper odpoved t. 4. zakona o obratnih svetih in priznal službojcmniku pravico ugovarjati samo v primeru, če je odpoved neprimerno trda (»unbillig hart«) in ni utemeljena v razmerah obrata (§ 56 A. O. G.). Iz postopanja je izločil obratni, pa tudi zaupni svet, ki samo obvezno posreduje; službojemnik mora sam tožiti na preklie take odpovedi pri delovnem sodišču.

⁴³ Mansfeld, D. A. R. 1934, 37.

⁴⁴ Nasprotno vidi italijanski fašizem v kolektivnih pogodbah, ki jih sklepajo državno priznani (fašistični) sindikati, najvažnejše sredstvo nove ureditve; tudi ameriška NRA skuša z njimi zgraditi nov gospodarski red.

⁴⁵ Dersch, D. A. R. 1934, 67, smatra tarifni red za javnopraven državni akt, ki ima značaj pravne uredbe; tako tudi Huber, Der Treuhänder der Arbeit, D. J. Z. 1935, 202.